

Nr 87

Kungl. Maj:ts proposition angående vissa pensionsfrågor, m. m.; given den 29 mars 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

CARL GUSTAF

BERTIL LÖFBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa riktlinjer för pensionering av personal med korttidsanställning vid statsunderstödda teater- och musikinstitutioner.

Förslag läggs också fram om pensionering av personal vid nordisk institution i Sverige, Handikappinstitutet och Gällöfsta kurscentrum.

Förslag läggs vidare fram om ersättning för personskada, viss annan särskild ersättning eller skadelivränta åt vissa personer. Dessutom föreslås ändrade grunder för förtidspension i vissa fall.

Slutligen föreslås visst ansvarsåtagande för staten vid viss arbetsmarknadsutbildning m. m.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:st Konungen i statsrådet den 29 mars 1974.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, GUSTAFSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Statsrådet Löfberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *vissa pensionsfrågor, m. m.*, och anför.

I. Pensionering av personal med korttidsanställning vid statsunderstödda teater- och musikinstitutioner

Statsanställdas förbund och Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion har vid överläggningar inom finansdepartementet tagit upp frågan om viss reglering av pensionsrätt för arbetstagare vid Svenska riksteatern, de statsunderstödda teatrarna (i det följande kallade stadsteatrarna) i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Borås, Uppsala, Norrköping-Linköping och Norrbottens län samt de statsunderstödda musikinstitutionerna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Helsingborg och Gävle.

Anställnings- och arbetsvillkoren för de anställda vid nämnda teatrar, utom Borås stadsteater, regleras bl. a. enligt skilda kollektivavtal mellan, å ena sidan, Teatrarnas riksförbund och, å andra sidan, Svenska teaterförbundet resp. Svenska musikerförbundet.

Enligt avtalet med Svenska teaterförbundet tillämpas anställningsformerna fast anställning och extra anställning. För konstnärlig eller scenteknisk personal m. fl., vars tjänstgöring har direkt samband med föreställningsverksamheten, innebär fast anställning i princip engagemang för spelår och extra anställning engagemang för viss tid, pjäs, turné eller föreställning. För annan personal som omfattas av avtalet fortlöper fast anställning tills vidare medan extra anställning regleras genom individuella överenskommelser.

Avtalet med Svenska musikerförbundet avser den teatertekniska personalen, alltså i första hand scenarbetarna. Enligt det avtalet är arbetstagaren ordinarie om han antagits som sådan eller fullgjort kontinuerlig tjänstgöring under ett år. I annat fall är han extra anställd.

För personalen vid Borås stadsteater och musikinstitutionerna gäller i huvudsak samma anställnings- och arbetsvillkor.

I det följande avses med *korttidsanställda* sådan extra anställd konstnärlig, scenteknisk eller viss annan personal, vars tjänstgöring har direkt samband med föreställningsverksamheten.

Pensionsförhållandena för personalen vid här avsedda teater- och musikinstitutioner regleras enligt statliga pensionsbestämmelser. Statens allmänna tjänstepensionsreglemente (1959: 287) — SPR — tillämpas alltså på dessa i den omfattning och på de villkor som följer av reglementet.

Varken för stadsteatrarna, utom Borås stadsteater och Norrbottens länsteater, eller för musikinstitutionerna finns det något formellt hinder mot att få personal med korttidsanställning registrerad för pensionsrätt enligt SPR. Statens personalpensionsverk har dock hittills beslutat om sådan registrering endast i mycket ringa omfattning.

Beträffande Svenska riksteatern beslöt 1969 års riksdag (prop. 1969: 79, SU 1969: 91, rskr 1969: 220) om statlig pensionering för personalen. I propositionen behandlades även frågan om pensionering av korttidsanställda arbetstagare vid de nu avsedda teater- och musikinstitutionerna.

Statens personalpensionsverk hade uttalat att registrering av korttidsanställd personal skulle ytterligare komplicera pensioneringens administration, som redan för den fast anställda teaterpersonalen är förenad med särskilda problem. Därför hade pensionsverket inte ansett sig böra tillstyrka att personal med korttidsanställning vid riksteatern skulle omfattas av SPR. Detsamma borde enligt pensionsverkets mening gälla korttidsanställda arbetstagare vid andra teatrar och vid musikinstitutionerna. Föredragande statsrådet fann det nödvändigt att närmare utreda denna fråga. I avvaktan härpå förordades att korttidsanställda arbetstagare vid riksteatern t. v. skulle undantas från reglementets tillämpning. Det förutsattes dock att korttidsanställning skulle få beaktas i pensionshänseende om arbetstagaren senare fick statlig pensionsrätt.

Den 2 oktober 1969 tillkallades en särskild utredningsman¹ för att utreda bl. a. frågan om riktlinjer för pensioneringen av personal med korttidsanställning vid de statsunderstödda teater- och musikinstitutionerna. Utredningsmannen överlämnade den 30 november 1972 en promemoria i frågan.

Av promemorian framgår att korttidsanställning under tiden den 1 juli 1967—den 31 december 1970 varit vanligast hos Svenska riksteatern. Där var antalet korttidsanställda då ungefär dubbelt så stort som antalet fast anställda. Även övriga teatrar utnyttjade korttidsanställning i ganska stor omfattning. Inom musikinstitutionerna förekom sådan anställning endast i ringa omfattning.

Det finns enligt utredningsmannens mening skäl att överväga om inte korttidsanställning, som innehåller vid pensioneringsperiodens nedre gräns,

¹ Direktören G. Lindenbaum

i vissa fall bör kunna ge rätt till pension på samma sätt som fast anställning. Som förutsättning härför bör gälla att den sammanlagda anställningstiden uppgår till minst 10—15 år.

Yttranden över promemorian har avgivits av statens personalpensionsverk, Svenska kommunförbundet, Svenska riksteatern, teater- och musikrådet samt Teatrarnas riksförbund.

Inget remissorgan har haft något att erinra mot utredningsmannens förslag att de korttidsanställda arbetstagarna skall få pension. *Svenska kommunförbundet* uttalar i denna fråga att det ibland förekommer korttidsanställningar vid stadsteatrarna under sådana omständigheter att starka skälighetshänsyn kan tala för ålderspension. Förbundet syftar därvid framför allt på sådana arbetstagare som har varit anställda för spelår men som på grund av sjunkande prestationsförmåga eller sjunkande popularitet vid relativt hög ålder inte längre kan behålla spelårsanställning utan får nöja sig med korttidsanställningar.

Vid remissbehandlingen har inte heller framförts några erinringar mot utredningsmannens förslag att det för pension åt korttidsanställd arbetstagare bör förutsättas en viss minsta anställningstid, förslagsvis 10—15 år. *Teatrarnas riksförbund* finner det i första hand vara angeläget för framtiden att korttidsanställda får rätt till pension för tid före 67 års ålder. Enligt förbundet bör också frilansengagerade som har varit anställda före ATP-reformens genomförande få någon form av rätt till kompletterande pensionering inom SPR-systemet.

Statens personalpensionsverk uttalar följande i frågan om formerna för pensioneringen. Med hänsyn främst till skiftningarna i anställningarnas antal och varaktighet skulle en vanlig personalpensionering av korttidsanställd personal förutsätta speciella och sinsemellan olika regler. Dessa skulle inte kunna hindra obilliga eller stötande resultat i vissa fall. Administrationskostnaderna skulle också enligt pensionsverket bli ojämförligt större för korttidsanställningarna än för de fasta anställningarna. Mot denna bakgrund förordar verket att frågan om pension åt korttidsanställda löses efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

I fråga om finansieringen av pensioneringen erinrar *Svenska kommunförbundet* om att stadsteatrarna varje år har att till pensionsverket erlægga avgifter som är beräknade efter ett visst avgiftsunderlag. I detta underlag ingår, enligt vad kommunförbundet förutsätter, inte löner till personal med korttidsanställning. Eftersom utredningsmannens förslag förutsätter en prövning i efterhand av pensionsrätten anser förbundet att lönerna till den korttidsanställda personalen inte heller i fortsättningen bör ingå i avgiftsunderlaget. Inte heller *Svenska riksteatern* och *Teatrarnas riksförbund* anser att de korttidsanställdas pensionering bör medföra ökade kostnader för de berörda huvudmännen.

Svenska kommunförbundet tar upp frågan om de korttidsanställdas möjligheter att få räkna tjänstår för förfluten tid. Förbundet anser det

inte godtagbart att den huvudman, hos vilken den korttidsanställd arbetstagaren är anställd vid pensioneringstillfället, måste svara för tidigare inte betalade pensionsavgifter genom att erlagga engångsavgift eller liknande. Ett sådant system skulle kunna leda till att huvudmännen inte vill anställa äldre personer för korttidsanställning eftersom de inte vill riskera att debiteras engångsavgift för dessa arbetstagares tidigare anställning. Härigenom minskar ytterligare de redan nu få arbetstillfällena för äldre korttidsanställda.

Enligt *statens personalpensionsverk* skulle ett krav på engångsavgifter medföra att en korttidsanställd, som ofta har många sporadiska anställningar hos ett flertal huvudmän, kan få vidkännas bortfall av sammanlagt ganska lång anställningstid. Det ofta slumpmässiga förhållandet att den sista anställningen före pensioneringen är "avgiftsanställning" eller "avgiftsfri" anställning måste ge långt större utslag vid tjänstårsberäkningen för korttidsanställda än för fast anställda.

Det torde enligt pensionsverket vidare vara svårt att lösa de korttidsanställdas pensionsfråga på ett tillfredsställande sätt så länge vissa huvudmän inom området omfattas av anordningen med pensionsavgifter. Verket erinrar om att man i tidigare sammanhang har föreslagit att avgifterna slopas för dessa huvudmän samtidigt som statsbidragets storlek prövas om. Också *Svenska kommunförbundet* sätter i fråga om det inte finns praktiska skäl för att slopa avgifterna inom teaterområdet. Väsentliga administrativa fördelar skulle i så fall kunna uppnås. Den kostnadsökning som med en sådan ordning skulle åsamkas statsverket får beaktas när statsbidragen avvägs.

Föredraganden

Med korttidsanställda avses, som nämnts, här sådan extra anställd konstnärlig, scenteknisk eller annan personal, vars tjänstgöring har direkt samband med föreställningsverksamheten.

Under större delen av sin aktiva tid försörjer sig vissa teateranställda genom korttidsanställningar vid olika teatrar. Skälen härtill kan variera. Det kan vara fråga om artister som vill ägna sig åt olika rollfack men också om arbetstagare som inte kan få fast anställning.

Enligt de nuvarande reglerna i SPR kan korttidsanställda arbetstagare vid Svenska riksteatern, Borås stadsteater eller Norrbottens länsteater inte i denna egenskap vara underkastade reglementet. För sådana arbetstagare vid de andra stadsteatrarna och vid musikinstitutionerna finns det visserligen inte några formella hinder mot statlig pensionering men arbetstagarna saknar ändå ofta pensionsrätt eftersom de hittills i regel inte har registrerats hos statens personalpensionsverk.

Arbetstagare med rätt till pensionsförmån får tillgodoräkna tid för korttidsanställning som tjänstår i pensionshänseende. Innehav av korttidsanställning vid sådan teater, där arbetstagaren inte kan vara underkastad

SPR i egenskap av korttidsanställd, behöver alltså inte medföra någon pensionsförlust om arbetstagaren är underkastad reglementet då pensionsfall inträffar. I andra fall kan han bli utan rätt till personalpensionsförmån trots att han kanske har innehaft korttidsanställning under huvuddelen av sin aktiva tid.

Administrationn av pensioneringen för den fast anställda teaterpersonalen är, som statens personalpensionsverk framhållit, förenad med särskilda problem med hänsyn till löne- och anställningsförhållandena. En allmän registrering av de korttidsanställda skulle leda till en ytterligare komplicering av administrationen.

På anförda skäl kan jag ansluta mig till utredningsmannens uppfattning att särskilda regler bör gälla vid pensionering av den korttidsanställda personalen. Jag föreslår att Kungl. Maj:t får, på sätt statens personalpensionsverk förordat, besluta om pension åt korttidsanställda arbetstagare efter prövning i varje särskilt fall. På motsvarande sätt bör även efterlevande till sådan arbetstagare kunna tillerkännas pension.

Pensionsfrågan bör prövas i huvudsak enligt de allmänna normer som gäller för Kungl. Maj:ts prövning av frågor om pension i särskild ordning. En förutsättning bör alltså vara att den sammanlagda anställningstiden utgör minst tio år. Är det fråga om sjukpension bör under vissa förutsättningar tid från avgången till pensioneringsperiodens övre gräns kunna likställas med tjänstgöringstid.

Vid bifall till mitt nu framlagda förslag om pension åt personal med korttidsanställning bör, som pensionsverket föreslagit, innehavare av sådan anställning vid här avsedda teater- och musikinstitutioner generellt undantas från möjligheten att bli underkastad SPR.

Mitt förslag till ordnande av pensionering för den korttidsanställda personalen förutsätter en prövning i efterhand. Jag anser mig därför inte böra räkna med att huvudmannen för en stadsteater skall genom erläggande av avgifter kontinuerligt bidra till framtida pensionskostnader för personal som är korttidsanställd vid teatern. Lönen för sådan personal bör därför i fortsättningen inte inräknas i avgiftsunderlaget. Jag räknar emellertid med att det i efterhand skall lämnas vissa bidrag till statens kostnader för pension åt korttidsanställd arbetstagare. Det blir huvudmännen för berörda teatrar som får stå för den kostnaden men den kan komma att i sista hand stanna på kommuner och/eller landstingskommuner genom deras bidragsgivning. Det nu sagda gäller även bidrag till kostnaderna för pension åt korttidsanställd arbetstagare vid musikinstitution. Överläggningar i dessa frågor har ägt rum med företrädare för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Kostnaden för pension som beviljas korttidsanställd arbetstagare vid Svenska riksteatern bör bestridas helt av statsmedel. Detta bör medföra att i statsbidraget till Svenska riksteatern inräknas ett lönekostnads-pålägg som även omfattar ett pensionsåtagande för den korttidsanställda

personalen. Denna princip för beräkning av lönekostnadspålägget bör tillämpas först fr. o. m. budgetåret 1975/76.

Jag vill också anmäla att jag ämnar överväga möjligheterna att finna en ändrad teknisk lösning för berörda huvudmäns medverkan vid finansieringen av pensionsförmånerna för de anställda vid stadsteatrarna och musikinstitutionerna.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att ändra SPR med anslutande föreskrifter och besluta om pension åt personal med korttidsanställning enligt vad jag här har förordat.

II. Pensionering av viss personal m. m.

A. Personal vid nordisk institution i Sverige

Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige har den 31 januari 1974 träffat överenskommelse om de anställdas rättsställning vid nordiska institutioner. Med överenskommelsen åsyftas bl. a. att få enhetliga anställnings- och arbetsvillkor för de anställda.

Överenskommelsen skall gälla vid de institutioner och i den utsträckning inom dessa som Nordiska ministerrådet beslutar om. Efter ratificering träder överenskommelsen i kraft vid den tidpunkt ministerrådet bestämmer.

Överenskommelsen har för Sveriges del föregåtts av överläggningar med representanter för Statsanställdas förbund, Statstjänstemännens riksförbund SR, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion. Organisationerna har tillstyrkt överenskommelsen.

I pensionshänseende gäller följande enligt artikel 5 i överenskommelsen. Varje tjänstgöringsland förbinder sig att ta in anställda vid nordiska institutioner som medlemmar i sin statliga pensionsordning på samma villkor som gäller för motsvarande statliga tjänster i landet såvida inte annat fastställts genom avtal med den anställde.

Avtal, som ingåtts eller kommer att ingås mellan de nordiska länderna om samordning av rättigheter intjänade i statliga pensionsordningar, skall enligt samma artikel även gälla för de anställda vid nordiska institutioner vilka har pensionsrättigheter i de nordiska länder som har tillträtt överenskommelsen. Danmark, Finland, Norge och Sverige har ingått sådant avtal den 18 december 1973 (prop. 1967: 122, SU 1967: 93, rskr 1967: 208; jfr kungörelserna 1973: 962, 963 och 1974: 6).

Föredraganden

I anslutning till den nu lämnade redogörelsen föreslår jag att SPR får tillämpas på personal vid nordisk institution i Sverige i de fall då Nordiska ministerrådet beslutar att överenskommelsen mellan de nor-

diska länderna om de anställdas rättsställning vid nordiska institutioner skall tillämpas vid institutionen.

Anslutningen av anställningar till SPR bör i princip ske på villkor att de anmäls till och registreras hos statens personalpensionsverk.

Kostnaderna för pensioneringen bör för institution som avses här tas ut genom ett lönekostnadspålägg som överförs till inkomsttiteln Pensionsmedel m. m. Under sådana förhållanden bör avgifter till pensionsverket inte utgå.

Anslutningen till SPR bör gälla tidigast fr. o. m. den 1 juli 1974. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om tillgodoräkning i pensionshänsende av tid för anställning vid här avsedd nordisk institution före den 1 juli 1974 och om villkoren härför.

Vissa ändringar i SPR behövs för att genomföra vad jag nu har förordat. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra dessa ändringar.

B. Personal vid Handikappinstitutet

Handikappinstitutet inrättades den 1 juli 1968. Enligt avtal drivs institutet gemensamt av staten och Svenska centralkommittén för rehabilitering (SVCR).

Institutets verksamhet regleras i stadgar som fastställts av Kungl. Maj:t. Institutet har till ändamål att främja, samordna och medverka i utprovning samt utvecklings- och forskningsarbete inom området för tekniska hjälpmedel för olika grupper av handikappade. Institutet verkar också som informationsorgan på hjälpmedelsområdet och bistår sjukvårdshuvudmännen, som svarar för den lokala organisationen av hjälpmedelsverksamheten. Vidare har institutet att utarbeta riktlinjer för individuell anpassning av bostäder för olika grupper av handikappade.

Institutets verksamhet finansieras för statens och SVCR:s del genom bidrag på grundval av en inkomststat som Kungl. Maj:t fastställer årligen. För innevarande budgetår är statens bidrag 4 960 000 kr. och SVCR:s bidrag 100 000 kr. Institutet har vidare inkomster från uppdragsverksamhet. Dessa inkomster skall inte påverka institutets utgiftsstat som också fastställs av Kungl. Maj:t.

Institutet leds av en styrelse med nio ledamöter. Av dem tillsätter Kungl. Maj:t ordföranden och ytterligare sex ledamöter. Övriga två ledamöter utses av SVCR. Chef för institutet är en direktör. Institutets verksamhet är uppdelad på tre avdelningar. Styrelsen anställer den personal som behövs.

Institutets fast anställda personal åtnjuter pensions- och tjänstegrupp-livskydd på grund av försäkring hos Svenska Personal-Pensionskassan (SPP).

Antalet anställda vid institutet är f. n. omkring 80. För dem gäller

samma avlöningsvillkor som för statstjänstemän. Således tillämpas grunderna i Allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST).

Handikappinstitutet har i skrivelse den 27 juni 1972 hemställt att institutets personal skall anslutas till SPR.

Statens personalpensionsverk anför följande i yttrande den 5 september 1972. Med hänsyn till institutets organisatoriska och finansiella relationer till staten finns det inte några invändningar mot att institutets personal ansluts till den statliga personalpensioneringen. Som villkor för en sådan anslutning bör gälla att den berörda personalens lön och övriga anställningsvillkor regleras materiellt enligt reguljära statliga grunder. Vidare bör anslutningen göras beroende av särskild registreringsanmälan till pensionsverket.

Föredraganden

Handikappinstitutets verksamhet finansieras till helt övervägande del med statsbidrag och har också i övrigt kommit att framstå som en statlig angelägenhet. Jag förordar därför att SPR får tillämpas på anställningarna vid institutet. Härvid bör dock bara de anställningar som är förenade med avlönings- och anställningsvillkor enligt statliga grunder komma i fråga.

Anställningarna bör anslutas till SPR fr. o. m. den 1 juli 1974 på villkor att deras innehavare anmäls till och registreras hos pensionsverket.

Kungl. Maj:t bör besluta om tillgodoräkning av tid för anställning vid institutet eller SVCR före nämnda dag och om villkoren härför, i den mån sådan tillgodoräkning inte följer av gällande regler för samordning av statlig tjänstepensionsrätt med pensionsrätt på grund av icke-statlig tjänstepensionering.

Staten bör i princip inte medverka till att personal vid institutet får pensionsvillkor enligt icke-statliga grunder. Det kan dock finnas skäl att under särskilda förutsättningar medge undantag för arbetstagare som nu omfattas av sådana grunder.

Kostnaderna för pensioneringen bör tas ut genom ett lönekostnads-pålägg som överförs till inkomsttiteln Pensionsmedel m. m.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra den föreslagna anslutningen av institutets personal till SPR. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring och meddela de föreskrifter i övrigt som kan behövas.

C. Personal vid Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum

Enligt beslut av 1970 års riksdag (prop. 1970: 56, SU 1970: 109, rskr 1970: 275) inrättades fr. o. m. år 1971 Gällöfsta gård som en kursgård

för kurs- och konferensverksamhet företrädesvis inom försvarets personalvård och för ändamål som hänger samman härmed. Förvaltningen och tillsynen är anförtrodd åt Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum. Kungl. Maj:t fastställde stadgar för stiftelsen den 30 oktober 1970 och meddelade i anslutning därtill allmänna anvisningar för kurs- och konferensverksamheten.

Stiftelsen förvaltas av en styrelse, som utses av Kungl. Maj:t. Styrelsen har f. n. 15 ledamöter med personliga suppleanter. Den är sammansatt av företrädare för främst myndigheter och organisationer med anknytning till försvaret.

Stiftelsen får fortlöpande statsanslag för administration och egen kurs- och konferensverksamhet. Kostnaderna för driften av kursgården täcks av inkomsterna från verksamheten. Kursgården har staten överlåtit till stiftelsen utan ersättning.

Stiftelsens personal uppgår till ett tjugotal personer, av vilka flertalet sysselsätts med driften av kursgården. Övriga tjänstgör inom administrationen eller den egna kurs- och konferensverksamheten. För personalen gäller i huvudsak samma avlöningsbestämmelser som för statens arbetstagare.

Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum har i skrivelse den 8 augusti 1972 hemställt om pensionsrätt enligt SPR för sin personal.

Statens personalpensionsverk, som avgivit yttrande den 8 mars 1973, uttalar att stiftelsens personal bör med hänsyn till verksamhetens nära samband med den statliga personalvården anslutas till SPR-pensioneringen och där hänföras till den avgiftsfria sektorn.

Föredraganden

Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum utnyttjas i första hand för utbildning inom den statliga personaladministrationen. I likhet med statens personalpensionsverk förordar jag därför att SPR får tillämpas på anställningarna hos stiftelsen.

Anställningarna bör anslutas fr. o. m. den 1 juli 1974 på villkor att deras innehavare anmäls till och registreras hos pensionsverket. Kungl. Maj:t bör besluta om tillgodoräkning av tid för anställning hos stiftelsen före nämnda dag och om villkoren härför.

Kostnaderna för pensioneringen bör tas ut genom ett lönekostnads-pålägg som överförs till inkomstiteln Pensionsmedel m. m.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra den föreslagna anslutningen av stiftelsens personal till SPR. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

D. Personal vid Institutet för svensk språkvård

Nämnden för svensk språkvård grundades år 1944. I nämnden, som är en självständig icke-statlig institution, ingår ett tjugotal s. k. stiftare, som representerar skilda myndigheter, institutioner och organisationer. Nämndens huvudsakliga verksamhet bedrivs numera vid Institutet för svensk språkvård.

Tjänsterna vid institutet är förenade med pensionsrätt enligt SPR (prop. 1971: 87, InU 1971: 16, rskr 1971: 179). Härvid gäller bl. a. att institutet skall betala avgifter till statens personalpensionsverk.

I prop. 1974: 28 föreslås att verksamheten vid nämnden och institutet i fortsättningen skall bedrivas under namnet Svenska språknämnden. Personalen som nu består av en föreståndare, en forskningsassistent och ett deltidanställt skrivbiträde föreslås utökad med två forskningsassistenter och ett deltidanställt skrivbiträde. Vidare föreslås att tjänsterna som föreståndare och forskningsassistenter vid den ombildade nämnden blir statligt reglerade och att statsbidrag ställs till förfogande för lönekostnader för dessa tjänstemän. Någon motsvarande reglering avses inte för biträdestjänsterna.

Föredraganden

Den föreslagna nämnden bör inte erlägga avgifter till statens personalpensionsverk för de tjänster som då blir statligt reglerade. I stället bör kostnaden för pensioneringen tas ut genom ett lönekostnadspålägg som överförs till inkomstiteln Pensionsmedel m. m. Avgifter bör däremot betalas för biträdestjänsterna om de anmäls till och registreras hos pensionsverket.

Kungl. Maj:t bör meddela beslut om tillgodoräkning av tid för anställning vid Institutet för svensk språkvård före den 1 juli 1974 vad beträffar föreståndare och forskningsassistenter och om villkoren härför.

Viss ändring i bilagan till SPR behövs för att genomföra den föreslagna regleringen. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra denna ändring.

E. Präst inom svensk kyrklig verksamhet i Schweiz

En svensk präst kallades i september 1961 till Schweiz för att leda den kyrkliga verksamheten bland svenskarna där.

Prästens verksamhetsområde har numera vidgats. Under några besöksperioder om året tjänstgör han således också i Italien. Verksamheten leds av ett för ändamålet inrättat regionalråd under tillsyn av domkapitlet i Uppsala.

Till en början finansierades verksamheten helt på frivillig väg men fr. o. m. den 1 juli 1968 utgår enligt beslut av 1968 års riksdag (prop.

1968: 22, 3 LU 1968: 28, rskr 1968: 112) bidrag ur kyrkofonden till kostnaderna för avlönande av prästen. Bidraget utgick under de tre första åren med 34 000 kr. om året men höjdes sedan med 4 000 kr. för att möjliggöra prästtjänstens anslutning till försäkringen för allmän tilläggspensionering.

Enligt de villkor som gäller för bidraget ur kyrkofonden skall de svenska församlingarna i Schweiz lämna så stort tillskott till prästens lön att denna svarar mot lönen i lönklass A 24, ortsgrupp 5.

Domkapitlet i Uppsala har i skrivelse den 28 mars 1973 väckt frågan om att ansluta prästtjänsten till SPR. Enligt domkapitlets uppfattning bör tjänsten funktionsmässigt jämföras med såväl tjänst för utlandskyrkoherde som tjänst för sjömanspräst. Vid detta förhållande kan domkapitlet inte finna det rimligt att tjänstens innehavare saknar statlig pensionsrätt.

Statens personalpensionsverk erinrar i yttrande den 20 juni 1973 om att 1959 års SPA-utredning i betänkande år 1962 uttalade att anslutningen till den statliga pensioneringen av personal inom kyrkoväsendet, för vilken inte gällde statliga avlöningsbestämmelser, skulle begränsas till redan anslutningsbara anställningar i avvaktan på resultatet av utredningen om förhållandet mellan stat och kyrka. SPA-utredningens förslag underställdes riksdagen genom prop. 1963: 92 om nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke-statliga grupper m. m. I propositionen gjordes inte några invändningar mot utredningens principiella synpunkter på omfattningen av den statliga personalpensioneringen inom kyrkoväsendets område. Riksdagen lämnade propositionens förslag utan erinran (SU 1963: 82, rskr 1963: 197).

~ Pensionsverket anser sig inte ha underlag för att bedöma om det nu finns skäl att intaga en annan ståndpunkt i den nu väckta anslutningsfrågan än den förut redovisade. Verket erinrar vidare om SPA-utredningens uttalande att nyanslutningsärenden bör bredas i den ordning som brukar tillämpas beträffande statsbidragsfrågor.

Föredraganden

Enligt min mening är anställningen som präst bland svenskar i Schweiz funktionsmässigt nära jämförbar med anställning som sjömanspräst eller utlandskyrkoherde. De båda sist nämnda anställningarna är omfattade av SPR.

Det är förutsatt att den som innehar anställningen som präst bland svenskar i Schweiz också skall vara präst i svenska kyrkan. Han kommer, om pensionsfrågan inte löses, vid övergång från pensionsberättigande tjänst till anställningen som präst i Schweiz att förlora sin pensionsrätt. Även om han medges ledighet från sin tjänst försämras normalt hans pensionssituation.

Mot bakgrund av dessa förhållanden förordar jag att anställningen

som präst bland svenskar i Schweiz ansluts till SPR. Anslutningen bör ske fr. o. m. den 1 juli 1974 på villkor att regionalrådet anmäler anställningen till statens personalpensionsverk och att den registreras där. Särskilda avgifter till pensionsverket bör utgå.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser om pensionslön som kan erfordras.

Vissa ändringar i SPR behövs för att genomföra förslaget. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att göra dessa ändringar.

III. Ändrade grunder för förtidspension i vissa fall

Enligt avtal (ALS 1971—73) mellan statens avtalsverk samt Statsanställdas förbund och Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S) skulle pensionsåldern för ett stort antal militära och civilmilitära tjänster höjas från 50 eller 55 år till 60 år fr. o. m. den 1 januari 1972. Arbetstagare som sålunda fått höjd pensionsålder skulle under vissa förutsättningar äga eller kunna medges avgå från sin tjänst med ålderspension vid den tidpunkt då den tidigare pensionsåldern skulle ha inträtt. Kungl. Maj:t har den 10 december 1971 utfärdat bestämmelser därom.

Enligt 11 § 1 mom. andra stycket SPR kan Kungl. Maj:t på vissa villkor förklara arbetstagare berättigad till förtidspension. Ett av villkoren är att högst fem år återstår till pensioneringsperiodens nedre gräns resp. pensionsåldern. För de nyss nämnda militära eller civilmilitära arbetstagare, som kan avgå i förtid med ålderspension, bestäms angivna tid av fem år i förhållande till den nya högre pensionsåldern.

Statstjänstemännens riksförbund SR och TCO-S har hemställt att sådana här avsedda arbetstagare som får avgå i förtid med ålderspension skall kunna få fråga om förtidspension prövad som om den tidigare pensionsåldern fortfarande gällde.

Överläggningar i frågan har ägt rum mellan statens avtalsverk och organisationerna. Avtalsverket har förklarat sig inte ha något att erinra mot att organisationernas önskemål tillgodoses.

Föredraganden

Jag vill inte motsätta mig bifall till personalorganisationernas framställning. Ifrågavarande militära eller civilmilitära tjänstemän, som har rätt att avgå i förtid med ålderspension, bör alltså kunna medges förtidspension under i övrigt stadgade villkor som om den tidigare lägre pensionsåldern fortfarande gällde.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om detta.

IV. Pension åt vissa arbetstagare vid förenade fabriksverken

Under åren 1964—1971 har ett fyrtiotal deltidanställda arbetstagare vid förenade fabriksverkens tvätteri i Alingsås fullgjort arbete i en omfattning som var avsedd att svara mot halvtid. Arbetet har utförts i förmiddags- eller eftermiddagsskift och förlagts till tjänstgöringstider som gällt för den heltidsanställda personalen. Härigenom har tiden för eftermiddagsskiftet kommit att obetydligt understiga halvtid och därför inte blivit pensionsgrundande.

Kravet i SPR på minst halvtid som förutsättning för reglementets tillämpning uppfyllides först den 1 januari 1972 genom en viss omläggning av arbetstiderna.

Elsa Johansson och Rosa Persson, båda födda år 1910, tillhörde den förut nämnda kategori deltidanställda arbetstagare vid tvätteriet i Alingsås som under åren 1964—1971 tjänstgjorde i eftermiddagsskift. De hade uppnått pensioneringsperiodens nedre gräns före den 1 januari 1972 och kunde därför inte bli underkastade SPR. När de inemot två år senare avgick ur tjänst hade de inte författningsenlig rätt till pension.

Föredraganden

De deltidanställda vid förenade fabriksverkens tvätteri i Alingsås, som tjänstgjort i eftermiddagsskift under åren 1964—1971, har liksom arbetsgivaren uppfattat sina anställningar som pensionsgrundande. Om deras arbetstid hade ökat med ca två procent, skulle den ha uppgått till halvtid. Under sådana förhållanden synes det rimligt att dessa deltidanställningar i pensionshänseende behandlas som om de hade varit förenade med pensionsrätt även under de år som avses här.

Av de skäl som här nämnts har Kungl. Maj:t på mitt förslag genom beslut den 12 juli 1973 tillerkänt Elsa Johansson och Rosa Persson pensioner i särskild ordning.

Kungl. Maj:ts beslut om pensioner åt Elsa Johansson och Rosa Persson bör bringas till riksdagens kännedom. Vidare bör Kungl. Maj:t inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om pension i det fåtal liknande fall som framdeles är att påräkna.

V. Särskild ersättning åt f. d. kontoristen Inga Ohlin

F. d. kontoristen vid postverket Inga Ohlin, som är född den 28 december 1913, blev sjuk i januari 1964 och var sedan sjukledig nästan hela tiden till utgången av februari 1966. Då avgick hon ur tjänst med rätt till hel sjukpension enligt SPR.

Ohlin hade under tiden för sin sjukledighet rätt till sjukpenning enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring men uppbar ingen sådan er-

sättning, eftersom regeln om arbetsgivarinträde var tillämplig. Hennes rätt till sjukpenning upphörde i och med att hon pensionerades. Förlusten av denna rätt berodde på att varken postverket eller hon själv efter pensionsavgången vidare tillställde den allmänna försäkringskassan läkarintyg om hennes fortsatta arbetsoförmåga.

Först i början av år 1971 ansökte Ohlin om rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring. Genom beslut den 14 september samma år tillerkände kassan henne sådan pension att utgå fr. o. m. den 1 december 1970. Enligt gällande regler för samordning av statlig pension med allmän pension avräknades förtidspensionen helt på sjukpensionen. Ökningen av hennes pensionsinkomst begränsades därför till den s. k. "särskilda förhöjningen", ett tilläggsbelopp till sjukpension som för december 1970 utgjorde 166 kr. i månaden.

Ohlin har i skrivelse den 19 mars 1973 gjort ansökning i syfte att få uppbära motsvarande förhöjning även för tiden den 1 juli 1966—den 30 november 1970.

Statens personalpensionsverk uppger i promemoria den 12 april 1973 att pensionsverket fr. o. m. den 1 juli 1966 tillämpar följande rutiner vid handläggning av sjukpensionsärenden. När frågan om sjukpension kommer upp, brukar pensionsverket undersöka huruvida frågan om allmän förtidspension har prövats av vederbörande försäkringskassa och, om detta inte skett, hemställa hos kassan om sådan prövning. De affärsdrivande verken tillämpar själva dessa rutiner för sin personal.

Redan när rutinerna infördes, ansåg pensionsverket att frågan om allmän förtidspension i äldre sjukpensionsfall inte kunde tas upp av administrativa skäl. Denna fråga brukar tas upp endast i samband med omprövning av sjukpension i anslutning till föreskrifterna i 11 § 3 mom. SPR.

Pensionsverket har inte utverkat försäkringskassans prövning av frågan om rätt för Ohlin att åtnjuta allmän förtidspension, eftersom hennes sjukpension kom till genom beslut före den 1 juli 1966. Det har också saknats anledning för verket att ompröva hennes rätt till sjukpension.

Stockholms läns allmänna försäkringskassa anför i promemoria den 13 juni 1973 att försäkringskassa utan ansökan får pröva fråga om förtidspension eller sjukbidrag endast när statligt eller kommunalt personalpensionsorgan begär det eller när den försäkrade i annat fall åtnjuter sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård. Eftersom det inte påkallades någon prövning av Ohlins rätt till förtidspension och något nytt läkarintyg inte sändes till kassan vid hennes pensionsavgång, kunde kassan inte då pröva frågan.

Föredraganden

Inga Ohlin avgick ur tjänst med rätt till hel sjukpension enligt SPR den 28 februari 1966. Hon ansökte inte hos vederbörande försäkrings-

kassa om förtidspension enligt lagen om allmän försäkring i anslutning till pensionsavgången. Inte heller påkallade anställningsmyndigheten någon prövning av hennes rätt till sådan pension.

I början av år 1971 sände Ohlin ett läkarintyg till försäkringskassan. På grundval av detta intyg tillerkändes hon hel förtidspension fr. o. m. den 1 december 1970. Efter vad jag har inhämtat skulle hon sannolikt ha fått börja uppbära den pensionen redan fr. o. m. den 1 mars 1966, om frågan prövats redan när hon lämnade sin anställning.

Enligt reglerna om samordning av statlig sjukpension med allmän förtidspension medför inte tillkomsten av sådan förtidspension någon inkomstökning när sjukpensionen är hel. Detta var anledningen till att varken Ohlin själv eller anställningsmyndigheten tog upp frågan om förtidspension när hon avgick.

Fr. o. m. den 1 juli 1966 fick emellertid sjukpensionär rätt till förhöjd sjukpension om förtidspension eller sjukbidrag utgick samtidigt med sjukpensionen. I och med att Ohlin började uppbära förtidspension den 1 december 1970 fick också hon rätt till denna förhöjning.

Ohlin har nu begärt att särskild förhöjning skall utges till henne även för tiden den 1 juli 1966—den 30 november 1970.

Med hänsyn till omständigheterna finner jag det motiverat att Ohlin kompenseras för de särskilda förhöjningar av sjukpensionen som hon har gått miste om genom att förtidspensionen började utgå först några år efter hennes avgång ur tjänst. Summan av förhöjningarna utgör avrundat 8 000 kr. Jag förordar att Ohlin tillerkänns särskild ersättning med denna summa.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om den föreslagna ersättningen.

VI. Skadelivränta åt vissa personer

A. F. d. ingenjören Sven Sjögren

I prop. 1972: 82 framlades förslag om skadelivränta åt f. d. ingenjören Sven Sjögren som blivit svårt skadad efter intravenös injektion av kontrastmedel i samband med röntgenundersökning.

Enligt förslaget skulle sådan livränta utgå med 1 517 kr. i månaden fr. o. m. den 1 januari 1972 t. o. m. den 30 juni 1974. Detta belopp skulle inte påverkas av ändringar av beloppsersättningar som Sjögren uppbär från socialförsäkringen m. m. Livräntan skulle vara värdesäkrad enligt grunderna i kungörelsen (1971: 14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m. m.

1972 års riksdag beslöt (InU 1972: 13, rskr 1972: 223) enligt förslaget i propositionen.

Kungl. Maj:t uppdrog genom beslut den 7 december 1973 åt riksförsäkringsverket att utreda frågan om fortsatt skadelivränta åt Sjögren.

I skrivelse den 20 februari 1974 har riksförsäkringsverket inkommit med begärd utredning. Försvarets skaderegleringsnämnd har den 7 mars samma år avgett yttrande i anledning av utredningen.

Föredraganden

Jag räknar med att förslag om slutlig reglering av Sjögrens skadelivränta skall kunna föreläggas 1975 års riksdag.

I avvaktan härpå bör Sjögren under ytterligare ett års tid få uppbära skadelivränta enligt de grunder som har bestämts av 1972 års riksdag. Livräntans belopp bör alltså även efter utgången av juni 1974 vara 1 517 kr. i månaden. Härtill kommer indextillägg enligt grunderna i kungörelsen (1971: 14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m. m. Detta medför en höjning av livräntebeloppet med f. n. 166 kr. 87 öre i månaden.

B. F. d. modellsnickaren Hjalmar Wallenström

F. d. modellsnickaren Hjalmar Wallenström, som är född den 16 januari 1907, ådrog sig år 1924 en ryggskada efter ett fall från några meters höjd. Han var enligt läkarintyg från år 1943 sedan flera år invaliderad på grund av sviter av skadan.

I syfte att närmare kartlägga skadans omfattning genomgick Wallenström senare under sistnämnda år en röntgenundersökning på ett statligt sjukhus. Undersökningen inleddes med en injektion i ryggmärgskanalen av ett kontrastmedel. Detta kunde senare inte helt avlägsnas. Till följd härav har Wallenström fått livsvariga besvär, som enligt skilda läkares uppfattning är svårt invalidiserande.

Wallenström har trots sina besvär kunnat förvärvsarbeta på heltid. Han var anställd hos AB Skoglund & Olsson i Gävle från 1920 till den 10 november 1967 då företaget lades ner. Några dagar senare fick han ett av arbetsmarknadsstyrelsen anvisat arbete med lägre lön vid skogsmuseet Silvanum. Han slutade där den 16 januari 1974 då han fyllde 67 år.

Enligt särskilda beslut av Kungl. Maj:t den 4 september 1970 och den 29 oktober 1971 har Wallenström fått ut ersättning i anledning av sina besvär för tid fr. o. m. den 13 november 1967 t. o. m. den 30 juni 1971. Ersättningen utgick under det första halvåret 1971 med 451 kr. i månaden.

På grund av anställningen vid skogsmuseet fick Wallenström rätt till ålderspension enligt STP-planen. Han nådde nedre gränsen för pensionsuttag den 1 augusti 1973 och fick redan fr. o. m. den dagen rätt att uppbära ålderspension med ett belopp som utgjorde 1 020 kr. i måna-

den för tiden t. o. m. december 1973. Dessa pensionsbelopp utbetalades först i januari 1974. För tid fr. o. m. sistnämnda månad utgick ingen pension utan han fick i stället ett engångsbelopp av 2 712 kr.

Wallenström åtnjuter fr. o. m. januari 1974 folkpension och allmän tilläggspension med f. n. 6 993 kr. resp. 7 013 kr. om året. Vidare uppbär han yrkesskadelivränta med f. n. 396 kr. om året på grund av ett olycksfall i arbetet år 1927.

Wallenström har i skrivelse den 10 oktober 1973 anhållit om skadeliivränta och ersättning för framtida men.

Yttranden i ärendet har avgivits av riksförsäkringsverket den 8 februari 1974 och av försvarets skaderegleringsnämnd den 25 i samma månad.

Riksförsäkringsverket crinrar om att verket i skrivelse till statskontoret den 2 april 1971 yttrat sig om den invaliditetsgrad som skulle ha ifrågakommit för Wallenström, om yrkesskada hade förelegat. Verket ansöt sig därvid till ett läkarutlåtande om 100-procentig invaliditet. Bedömningen hänförde sig till hans tillstånd fr. o. m. år 1970.

Riksförsäkringsverket framhåller att om verket haft att utge yrkesskadeersättning till Wallenström på grund av hans ifrågavarande invaliditet, skulle ersättningen ha bestämts som livsvarig livränta. På grundval av föreliggande utredning om hans tillstånd och arbetssituation på senare år skulle invaliditetsgraden ha beräknats till 66 2/3 procent.

Försvarets skaderegleringsnämnd anser att Wallenström, om han vore skadeståndsberättigad, borde tillerkännas livränta med 6 000 kr. om året för tiden juli 1971—januari 1974 och med 3 000 kr. om året för hans därefter återstående livstid. Livräntan bör för tid efter sistnämnda månad vara värdesäkrad som om den fastställdes år 1974.

Föredraganden

Wallenström har till följd av en injektion av kontrastmedel åsamkats allvarliga besvär när han år 1943 undersöktes på ett statligt sjukhus.

Staten är inte skyldig att utge skadestånd till Wallenström. Kungl. Maj:t har dock av billighetsskäl för tiden den 13 november 1967—den 30 juni 1971 tillerkänt honom gottgörelse för de svåra personliga lidanden och besvär som för hans del blivit en följd av injektionen. Mot denna bakgrund finner jag det rimligt att han får åtnjuta fortsatt gottgörelse. Den bör utgå i form av livsvarig skadeliivränta.

Med hänsyn till Wallenströms tillstånd och arbetssituation på senare år finner jag de av skaderegleringsnämnden föreslagna livräntebeloppen 6 000 resp. 3 000 kr. om året innebära en skälig gottgörelse. Eftersom han hade rätt att uppbära ålderspension enligt STP-planen fr. o. m. den 1 augusti 1973, bör livräntan utgå med det lägre beloppet redan fr. o. m. den dagen.

Jag föreslår alltså att livränta utges till Wallenström med ett engångsbelopp av 12 500 kr. för tiden den 1 juli 1971—den 31 juli 1973 och med 3 000 kr. om året för hans därefter återstående livstid. Vid beräkning av tillägg enligt kungörelsen (1971: 14) om tillägg till vissa statliga skadelivräntor, m. m. bör livräntan anses fastställd år 1973. Fr. o. m. den 1 januari 1974 utlöses härvid ett indextillägg enligt kungörelsen, vilket medför höjning av livräntebeloppet med 330 kr. om året.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta en skadelivränta åt Wallenström enligt vad jag här har förordat.

VII. Ersättning för kroppsskada vid olycksfall under arbete inom statsövertagen verksamhet i vissa fall

Statens avtalsverk samt Statsanställdas förbund (SF), Statstjänstemännens riksförbund SR, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Tjänstemännens centralorganisationes statstjänstemannasktion (TCO-S) har den 14 december 1972 träffat avtal om bl. a. ersättning inom avtalsverkets förhandlingsområde för personskada vid sådant olycksfall i arbetet som inträffat efter utgången av år 1972. Genom beslut den 15 december 1972 har Kungl. Maj:t uppdragit åt trygghetsnämnden att pröva frågor om sådan ersättning.

I 11 § fördelningsavtal den 29 maj 1973 (FAT-73) har avtalsverket samt SF och TCO-S kommit överens om att ersättning skall kunna utgå även för skada som arbetstagare har åsamkats genom olycksfall i arbete före utgången av år 1972. Kungl. Maj:t har den 30 augusti 1973 uppdragit åt trygghetsnämnden att pröva också dessa ersättningsfrågor och utfärdat närmare föreskrifter om denna prövning. Därvid har rätten till ersättning begränsats till skada i eller på grund av anställningar med statligt reglerade förmåner.

I gemensam skrivelse den 12 december 1973 har SF och TCO-S hemställt om uppdrag för trygghetsnämnden att pröva även frågor om ersättning i äldre skadefall som inträffat inom verksamhetsområden som övertagits av staten sedan skadan inträffat. De verksamhetsområden som avses är de enskilda järnvägarna, vägväsendet och polisväsendet.

Föredraganden

Gemensamt för de här aktuella skadefallen är att skadan inträffat i eller på grund av anställning i verksamhet som övertagits av staten men under tiden före förstatligandet.

Jag finner det riktigt att ersättning för sveda och värk samt lyte och men skall efter särskild prövning kunna tillerkännas även de personer som det nu är fråga om. Ersättningen bör fastställas enligt grunderna för beslutet den 30 augusti 1973. En förutsättning för att ersättning

skall utgå bör vara att den skadade övergått till statlig anställning i samband med verksamhetens förstatligande och fortfarande innehade sådan anställning den 31 december 1973 eller avgått med pension dessförinnan.

Kostnaderna för avsedda ersättningar bör bestridas beträffande förutvarande järnvägsanställd av statens järnvägars driftmedel och i övrigt från inkomstiteln Pensionsmedel m. m.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om ersättning vid kroppsskada i vissa fall i huvudsak enligt vad jag här har förordat.

VIII. Ansvarsåtagande för staten vid viss arbetsmarknadsutbildning m. m.

Inom ramen för arbetsmarknadspolitiken anordnas genom skolöverstyrelsen vidareutbildning och omskolning av personer som är eller riskerar att bli arbetslösa. Genom arbetsmarknadsstyrelsen anordnas omskolningskurser avsedda främst för äldre personer. Vidare lämnar statens arbetslinik personer som är arbetshindrade och från sysselsättningsynpunkt svårbedömda tillfälle till arbetsvård i form av arbetsprövning.

Det förekommer i betydande utsträckning att åtgärder av den art som här nämnts förläggas till privata företag och andra arbetsplatser för att eleverna skall få yrkespraktik eller arbetsprövning i en reell arbetsmiljö. Ca 5 000 elever som genomgår arbetsmarknadsutbildning och ca 2 000 som bedömts som särskilt svårplacerade med hänsyn till handikapp eller levnadsålder erhåller således årligen viss utbildning eller prövning på arbetsplatser.

Arbetsmarknadsstyrelsen och *skolöverstyrelsen* har i skrivelser den 8 maj 1972 resp. den 17 januari 1973 tagit upp frågan om ökat ansvar för statsverket vid skada på person eller egendom vid arbetsmarknadsutbildning hos icke-statlig arbetsgivare. *Statens arbetslinik* har i skrivelse den 30 augusti 1972 tagit upp motsvarande fråga avseende arbetsprövning hos sådan arbetsgivare.

De nämnda myndigheterna erinrar om att i skadeståndslagen (1972: 207) har arbetsgivarnas principalansvar vidgats till att omfatta alla arbetstagare och inte som tidigare bara en begränsad kategori i särskilt ansvarsfull ställning. Som arbetstagare räknas härvid även de som under utbildning vid skola eller under vård på anstalt utanför skola utför arbete som till sin art liknar sådant som vanligen utförs av arbetstagare. Ett företag bär alltså principalansvar för skada som t. ex. deltagare i arbetsmarknadsutbildning orsakar då han som ett led i utbildningen tjänstgör hos företaget.

Skolöverstyrelsen erinrar om att kommunerna i allmänhet har an-

svarsförsäkring för sådan elev vid grundskola eller gymnasieskola som vistas på arbetsplats utanför skolan som ett led i pågående utbildning. Försäkringen omfattar skada som drabbar arbetsgivare, arbetstagar, annan elev eller utomstående. Efter vad skolöverstyrelsen vidare anför är svenska arbetsgivareföreningen intresserad av att staten på samma sätt som kommunerna övertar ansvaret för skador orsakade av elev under utbildning. Om ansvaret inte övertas kan det enligt skolöverstyrelsens uppfattning bli svårt att placera vissa av eleverna för utbildning vid privata företag. Statens ansvar behöver dock inte vara identiskt med kommunernas, eftersom bl. a. vissa elever är eftersökta av företagen.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen* och *statens arbetsklirik* uttrycker farhågor för att de icke-statliga arbetsgivarnas ökade skadeansvar skall minska deras intresse att ta emot personer för arbetsmarknadsutbildning eller arbetsprövning.

Alla de tre myndigheterna har hemställt att staten i de fall som avses här skall ikläda sig ansvar för skador orsakade av elever. Skolöverstyrelsen räknar härvid med att åtagandet skall ske genom ensidiga utfästelser eller ömsesidiga avtal som styrelsen tecknar i den utsträckning omständigheterna motiverar.

Föredraganden

Genom de nya skadestandsreglerna har arbetsgivaren ålagts ett vidgat ansvar för skada som hans anställda vållar i tjänsten. I förhållande till vad som gällde tidigare har detta ansvar (det s. k. principalansvaret) utsträckts till att omfatta alla arbetstagar och inte bara dem som tillhör drifts- eller arbetsledningen eller har en ansvarsfull ställning i övrigt. Som arbetstagar räknas härvid också den som under utbildning vid skola eller under vård på anstalt utför arbete som till sin art liknar sådant som vanligen utförs av arbetstagar.

Arbetsgivare som tar emot elev i skola eller kurs för provanställning eller annan utbildning blir alltså numera på grund av skadestandslagen ansvarig för skador som eleven vållar arbetsgivaren eller annan person. Kommunerna och landstingskommunerna har gentemot arbetsgivare, som tar emot elev i grundskola eller gymnasieskola m. fl. för pryoverksamhet, clevpraktik m. m., i princip tagit på sig ansvaret för sådana skador.

I betydande utsträckning tar icke-statlig arbetsgivare emot deltagare i omskolnings- och andra arbetsmarknadsutbildningskurser för provanställning eller annan verksamhet som utgör ett led i utbildningen. Farhågor har uttalats att arbetsgivarnas ökade principalansvar skulle minska deras villighet att på detta sätt medverka vid omskolning eller annan utbildning av dem som är eller löper risk att bli arbetslösa. Detta skulle kunna få särskilt allvarliga följder för arbetet med att ge handikappade personer möjligheter att delta i arbetslivet.

Arbetsmarknadsutbildningen och arbetsvården är hjälpmedel som är betydelsefulla för arbetsmarknadspolitiken. Staten bör därför gentemot icke-statlig arbetsgivare ta på sig ett ansvar vid skada på person eller egendom vid arbetsmarknadsutbildning eller arbetsprövning.

Statens åtagande bör avse sådan elev i arbetsmarknadsutbildning som har utbildningsbidrag eller elev vid statens arbetsklänik och i princip gälla under tid då eleven som ett led i pågående utbildning eller arbetsprövning vistas på arbetsplats i den öppna marknaden.

Ersättning bör, oavsett vållande, utgå för person- eller sakskada som eleven har orsakat arbetsgivaren eller någon som är anställd hos denne. Detsamma bör gälla förmögenhetsskada i samband med brott. Ersättning bör också utgå vid skada som eleven vållat annan elev eller utomstående. Ersättningen bör kunna jämkas, t. ex. om arbetsgivaren eller någon som är anställd hos honom har varit vållande till skadan. Vid sakskada bör ersättningen också kunna jämkas, om det är skäligt med beaktande av föreliggande försäkringsförhållanden.

Kommunernas och landstingskommunernas ansvar för skador som avses här har begränsats till belopp som f. n. utgör 2 000 000 kr. vid personskada och 100 000 kr. vid sakskada. Jag räknar med en motsvarande begränsning av de här avsedda ersättningarna som kan komma att utgå av statsmedel.

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att besluta om statens ansvar för skada vid arbetsmarknadsutbildning eller arbetsprövning hos icke-statlig arbetsgivare i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag här har föreslagit. Ersättningar som kan komma att utgå bör bestridas från förslagsanslaget Arbetsmarknadsservice.

IX. Ikraftträdande m. m.

Vad jag förordat i det föregående bör träda i kraft den 1 juli 1974, om jag ej angett annat. Kungl. Maj:t bör få utfärda de övergångsbestämmelser som kan behövas.

X. Hemställan

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att

1. vidtaga ändringar i statens allmänna tjänstepensionsreglemente (1959: 287) med anslutande föreskrifter och besluta om pension åt personal med korttidsanställning vid statsunderstödda teater- och musikinstitutioner enligt vad jag har förordat under I och II,
2. reglera pensionsförhållandena för viss personal vid nordisk institu-

tion i Sverige, Handikappinstitutet, Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum och Institutet för svensk språkvård samt för anställningen som präst inom svensk kyrklig verksamhet i Schweiz enligt vad jag har förordat under II,

3. pröva fråga om förtidspension i vissa fall enligt vad jag har förordat under III,

4. besluta om pension åt vissa arbetstagare vid förenade fabriksverken enligt vad jag har förordat under IV,

5. besluta om särskild ersättning åt f. d. kontoristen Inga Ohlin enligt vad jag har förordat under V,

6. besluta om skadelivränta åt f. d. ingenjören Sven Sjögren och f. d. modellsnickaren Hjalmar Wallenström enligt vad jag har förordat under VI,

7. besluta om ersättning för kroppsskada i vissa fall i huvudsak enligt vad jag har förordat under VII,

8. besluta om ansvarsåtagande för staten vid viss arbetsmarknadsutbildning m. m. enligt vad jag har förordat under VIII,

9. meddela de övergångsbestämmelser som kan behövas enligt vad jag har förordat under IX.

Jag hemställer vidare att Kungl. Maj:t beslutar ge riksdagen till känna vad jag anfört om pension åt f. d. städerskorna Elsa Johansson och Rosa Persson.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Agneta Heide

Innehållsförteckning

I.	Pensionering av personal med korttidsanställning vid statsunderstödda teater- och musikinstitutioner	2
II.	Pensionering av viss personal m. m.	
	A. Personal vid nordisk institution i Sverige	7
	B. Personal vid Handikappinstitutet	8
	C. Personal vid Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum	9
	D. Personal vid Institutet för svensk språkvård	11
	E. Präst inom svensk kyrklig verksamhet i Schweiz	11
III.	Ändrade grunder för förtidspension i vissa fall	13
IV.	Pension åt vissa arbetstagare vid förenade fabriksverken ..	14
V.	Särskild ersättning åt f. d. kontoristen Inga Ohlin	14
VI.	Skadelivränta åt vissa personer	
	A. F. d. ingenjören Sven Sjögren	16
	B. F. d. modellsnickaren Hjalmar Wallenström	17
VII.	Ersättning för kroppsskada vid olycksfall under arbete inom statsövertagen verksamhet i vissa fall	19
VIII.	Ansvarsåtagande för staten vid viss arbetsmarknadsutbildning m. m.	20
IX.	Ikraftträdande m. m.	22
X.	Hemställan	22